

**НАПРЯМ 3. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ
ТА ІНШІ МОВИ І ЛІТЕРАТУРА**

КІНОАРХЕТИП «ДІВА»: МОВЛЕННЄВИЙ ПОРТРЕТ

Бережна М.В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови

Запорізького національного університету

м. Запоріжжя, Україна

Вплив кінообразів на масову свідомість глядачів визначається використанням базових архетипів та міфологічних образів. Так, дослідники зазначають, що аналіз образів кінематографічних персонажів дозволяє простежити дію культурних універсалій, а кінообрази сучасності базуються на енергії міфу, тим самим експлуатують архетип, створюючи «нову міфологію» [1, с. 4]. Крім того, архетипові образи завжди співвідносяться з епохою (домінантною культурною програмою часового періоду), яка породжує їх, виступаючи проявленою метафорою з колективного несвідомого [1, с. 12].

Існують різнопланові підходи до вивчення образу персонажа у художньому творі. Так, наприклад, П. Білоус звертає особливу увагу на процеси формування образу у свідомості читача, наголошуючи на тому, що художню літературу робить її образність, тобто така властивість словесної інформації, яка в уяві читача викликає виразні, конкретно-чуттєві картини, збуджує асоціативне мислення та естетичні емоції й переживання [2, с. 88]. Л. М. Удовиченко визначає, що художній образ – це результат емоційно-чуттєвого відтворення дійсності, яке ґрунтується на загальнокультурному та індивідуальному досвіді, сформоване в межах певної ідеї та спрямоване на актуалізацію досвіду в широкому сенсі слова, залучення мисленнєвих процесів реципієнта, презентоване іманентними засобами [3, с. 59].

Вважаємо, що діалог персонажів у художньому творі побудовано таким чином, щоб у ньому розкривалася особистість персонажа, його мотивація і сприйняття того, що відбувається навколо. Сприймаємо мовленнєвий портрет як засіб зображення персонажів, що полягає у підборі особливих для кожної дійової особи художнього твору лексико-граматичних, фразеологічних, стилістичних, синтаксичних елементів, які розкривають його психотип та формують образ персонажа в уяві реципієнта твору. Діалогічне мовлення визначаємо як середовище формування мовленнєвого портрета.

Дослідження виконане на матеріалі реплік принцеси Анни, персонажа анімаційного пригодницького фентезі-фільму Кріса Бака та Дженіфер Лі «Крижане серце» (2013). За класифікацією В. Шмідт (2007) визначаємо, що Анна належить до архетипу «Діва» (англ. *the Maiden*), для якого провідними рисами є такі [4, с. 112-119]: 1) її життя – легке, не обтяжене проблемами та щоденною рутиною; навіть у випадку, коли проблеми з'являються, її ставлення до ситуації залишається невимушеним, позитивним. За сюжетом Анна завжди активна, рухлива, багато посміхається, співає; 2) все нове і незвичне вабить її. Вона відкрита до нових знайомств, нових розваг, нових місць; 3) вона не любить самотності, їй потрібна компанія для розваг; 4) вона здатна на ризик (часто неусвідомлений), оскільки відчуває себе невразливою; 5) вона не бачить небезпек, які чатують на неї в реальному світі; 6) попри свій фактичний вік вона залишається дитиною і не хоче дорослішати. Втім, випробування й психологічні травми змушують її побачити реальність такою, як вона є, і відкрити у собі здатність зцілювати чужі рани і вести за собою; 7) для неї важливі стосунки з матір'ю або з іншою людиною, яка виконує роль «Піклувальниці». Вона залежна від інших; 8) вона непостійна у романтичних стосунках; 9) вона приваблює чоловіків, які самостверджуються користуючись з її залежної позиції у стосунках чи виконуючи роль її рятівників; 10) вона може бути уважною до почуттів інших і зважати на свої слова, щоб не образити співрозмовника.

Отримані результати свідчать, що для мовлення принцеси Анни характерні:

1) Окличні речення (переважно констативи) у поєднанні з позитивною оцінною лексикою, «порожніми» прикметниками та вигуками для вираження захоплення й радості: ANNA: *This is amazing!* [5, 00:04:32] / *But wow! Am I so ready for this change!* [5, 00:13:53] / *Whoops! Sorry. Okay, Okay. Here we are. Oh! I owe you a sled* [5, 01:30:20].

2) Окличні речення (переважно констативи) для емпіфізації смислу або вираження незгоди, незадоволення, обурення: ANNA: *Elsa! Elsa! Wait, please! Elsa, stop!* [5, 00:28:33] / *I can't live like this anymore!* [5, 00:27:06].

3) Окличні речення з апелятивами для привернення уваги адресата: ANNA: *Oh! There she is. Elsa!* [5, 00:25:46] / *Kristoff!* [5, 01:00:45] / *Olaf!* [5, 01:01:03].

4) Частотне використання лексеми *please* (15 випадків з 29 загальних) у реквестивах демонструє залежність Анни від допомоги інших персонажів: ANNA: *Elsa, please, please* [5, 00:27:04] / *Please, somebody, help. Please. Please* [5, 01:17:02] / *Help me up, Olaf. Please* [5, 01:21:53].

5) Частотне використання лексем *sorry* (9 випадків з 16 загалом) та *fault* (3 випадки з 4) демонструє чуйність персонажа до почуттів інших. ANNA: *Elsa! Elsa! Elsa, it's me, Anna, your sister who didn't mean to make you freeze the summer. I'm sorry. It's all my fault* [5, 00:34:55].

6) Частотне використання апелятивів *Elsa* (19), *Olaf* (12) та *Kristoff* (10) демонструють важливість цих персонажів у житті Анни. Вони є тими, на кого вона розраховує і покладається: ANNA: *Elsa, we were so close. We can be like that again* [5, 00:55:21] / *I love you, Olaf!* [5, 00:04:49] / *Kristoff, they sound wonderful* [5, 01:03:49].

7) Вербальна та креолізована (у поєднанні з відеорядом) гра слів для створення гумористичного ефекту, передачі оптимістичного ставлення персонажа до будь-яких життєвих ситуацій. Наприклад, вона описує своє відлюдне життя у замку, брак спілкування з сестрою: ANNA: *I've started talking to the pictures on the walls* і продовжує, звертаючись до портрета Жанни Д'Арк: *Hang in there, Joan* [5, 00:09:21]. Гра слів базується на подвійному значенні дієслова *hang*, а саме «триматися» і «висіти». Так, з одного боку Анна, розмовляючи з картинами, радить Жанні Д'Арк триматися, продовжувати свою нелегку місію, а з іншого актуалізується значення дієслова «висіти» для картини, яка висить на стіні у залі замку.

8) Розмовні одиниці, оскільки персонаж надає перевагу невимушеному стилю спілкуванню, а її мовлення наближене до мовлення підлітків: ANNA: *You have friends who are love experts? I'm not buying it* [5, 00:41:51] / *Oh. I am gonna talk to my sister* [5, 00:50:57] / *Of course, none of it would have happened if she had just told me her secret. She's a stinker* [5, 00:35:06].

9) Прямі квеситиви, які вимагають відповіді від співрозмовника для просування сюжетних ліній, оскільки Анна є головним дієвим персонажем фільму: ANNA: *No, why? Why do you shut me out? Why do you shut the world out? What are you so afraid of?* [5, 00:27:19].

10) Повтори на синтаксичному рівні у вигляді уточнювальних запитань, множинні асиндетони та апосіопези для демонстрації мислення у формі потоку свідомості, яке демонструє відкритість персонажа, наївність, душевну чистоту і простоту: ANNA: *This is awkward. Not "You're awkward," but just because we're... I'm awkward, you're gorgeous. Wait, what?* [5, 00:17:41] / *Oh. Here? Are you sure? Because I don't think I'm supposed to... Oh. Okay* [5, 00:20:18].

11) У мовленні Анни майже однакова частотність займенників першої особи однини *I* (94) та другої особи *you* (96) демонструє з одного боку важливість власного «я», а з іншого – значущість для неї інших персонажів. Також порівняно частотними є займенники *she* (22), оскільки сестра є найважливішою особою у житті Анни, а також *we* (34), оскільки вона залежна від інших персонажів і часто бачить себе лише частиною певної групи, сім'ї.

12) Використання індивідуальної фрази 'Wait, what?', специфічної для мовлення Анни. З розвитком сюжету фраза зустрічається чотири рази у спілкуванні з різними персонажами та використовується для передачі зніяковіння, хвилювання, розчарування, невіри, незрозуміння. Наприклад, ELSA: *No one is getting married.* ANNA: *Wait, what?* [5, 00:26:26] / TROLL: *Do you, Anna, take Kristoff to be your trollfully wedded...* ANNA: *Wait, what?*

[5, 01:08:24]. Фраза є характерною для Анни, адже демонструє одразу декілька характеристик: 1) є порушенням стандартної граматики – передає розмовність, характерну для мовлення Анни; 2) є еліптичною, отже показує потік свідомості; 3) на семантичному рівні характеризує неуважність Анни до навколишнього світу, сприйняття й осмислення подій з певним запізненням.

Література:

1. Карчевская К.С. Архетипы в кинематографе: культурологический анализ: Автореферат диссертации кандидата культурологии. СПб, 2010. 25 с.
2. Білоус П. В. Вступ до літературознавства: навч. посібник. К.: Академія, 2011. 336 с.
3. Удовиченко Л.М. Теорія і технологія вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Київ, 2020. 511 с.
4. Schmidt V. The 45 Master characters. Cincinnati, Ohio: Writers Digest Books, 2007. 338 p.
5. *Frozen*. Directed by Chris Buck & Jennifer Lee, Walt Disney Animation Studios, 2013.